

Priručnik

za interkulturalno učenje kroz dramu

Projekat finansira Evropska unija u okviru programa
„Podrška civilnom društvu“

5A3Art²

Priručnik za interkulturalno učenje kroz dramu

ideal

Beograd 2012.

Sadržaj

Sunčica Milosavljević UVOD	7	PROCES 1: GLEDAJ ME, SLUŠAM TE	37
Aleksandra Joksimović DRAMSKA EDUKACIJA ZA INTERKULTURALNO UČENJE - POTENCIJALI I PERSPEKTIVE	9	MODUL 1. Kultura i identitet	38
Darinka Kovačević INTERKULTURALNO UČENJE	13	Uvodna radionica – Skala interkulturalne osetljivosti. Bolna reč. Kako me vidiš? Zagonetno predstavljanje. Lekovita reč.	
Sunčica Milosavljević OSNOVNI POJMOVI INTERKULTURALNOG UČENJA	17	MODUL 2. Sličnosti i različitosti	42
Bojana Škorc ISTRAŽIVANJE POTREBA ZA INTERKULTURALNIM UČENJEM U SRBIJI	21	Uvodna radionica – Skala interkulturalne osetljivosti. Koliko smo slični koliko smo različiti? Hoću-neću da se družim.	
Sunčica Milosavljević UVOD U TEHNIKE INTERKULTURALNOG UČENJA KROZ DRAMU	27	MODUL 3. Diskriminacija, konflikti, ljudska prava i odgovornosti	44
VEŽBE ZAGREVANJA	29	Uvodna radionica – Skala interkulturalne osetljivosti. Strip portreti. Živi strip. Slike iz života.	
Ja se zovem. Splav. Dobar dan. Kreni, stani. Kretanje po brzinama. Osvrni se oko sebe/rizomi. Kružići i crvići – fizičko zagrevanje. Ubistvo s predumišljajem. Vruće-hladno. Ti se zoveš... Predmeti na liniji. Živa skala.		PROCES 2: SUSRETI	49
		Prvi koraci u interkulturalno učenje (mlađi uzrast)	

MODUL 4. Kulturni identitet	50	Istraživačko novinarstvo (činioci diskriminacije). Kako postati scenarista (analiza diskriminacije). U cipelama drugoga (građenje i upoznavanje lika). U stolici drugoga (prezentacija likova). Happy end (prezentacija likova).	
Moj običan dan. Mapa mog dana. Lične uloge. Susret. Neobavezna radionica.			
MODUL 5. Kulturne različitosti	55		
Draga Bako. Dragi Bakini. Odigravanje susreta.			
MODUL 6. Diskriminacija i kritička kulturna svesnost	60		
Ritam-zvuk. Zvučne slike. Vrli novi svet.			
PROCES 3: SLIKE MOJE I TVOJE	63		
Usvajanje pojmova interkulturalnog učenja (stariji uzrast)			
MODUL 7. Identitet i kultura	64		
Ja značim (pokret ličnog imena). Ja radim (pokret i radnja). Ja i drugi (interakcija). Šta vidim (poetizacija materijala). Poziv na izložbu fotografije expo kultura (selekcija materijala). Prijava na izložbu kulture (organizovanje materijala). Obeleženi (zagrevanje za nastavak procesa). Kulturna razglednica (kreativna razrada).			
MODUL 8. Stereotipi i predrasude	71		
TABLOID TRES – magazin interkulture (identifikovanje stereotipa). Novinske priče (razbijanje stereotipa).			
MODUL 9. Diskriminacija i empatija	75		
Novinari i producenti (šta je to diskriminacija)?			
		MODUL 10. Konflikti i rešenje konflikta	81
		Dodirni i uradi (postupak i radnja). Neobična priča (razvijanje scenarija). Nemoj da smaraš, i nemoj da varaš! (uvođenje obrta i preokreta). Verovali ili ne (oslobađanje od konvencija). Još malo iznenađenja (mehanizmi učenja). Poslovice u pokretu (uvod u primenu tehnika u nastavi).	
		PROCES 4: ANA I FILIP	87
		Primena u nastavi književnosti	
		PRIMERI	93

Uvod

Sunčica Milosavljević

Priručnik za interkulturalno učenje kroz dramu rezultat je projekta **IDEAL** – Dramska edukacija za interkulturalno učenje / Intercultural Drama Education And Learning, sprovedenog tokom 2011. i 2012. godine u 4 grada u Srbiji – Beogradu i Novom Beogradu, Nišu, Smederevu i Zrenjaninu.

U ovom projektu termin *interkulturalno* odnosi se na susret različitih kulturnih vrednosti unutar srpskog društva koje se rapidno raslojava. Projekat je pokrenut kao podrška obrazovanju mladih, koje društvo u

Uvod

tranziciji često zanemaruje. Cilj projekta je da pomogne mladima i njihovim nastavnicima da nauče kako da različitosti uvažavaju, prihvataju i pozdrave kao priliku za upoznavanje novih vrednosti.

Sa osloncem na iskustva evropskih društava koja se sreću sa sličnim izazovima, tim umetnika, edukatora i stručnjaka dizajnirao je nacionalnu metodologiju za interkulturalno učenje kroz kreativni dramski proces. Da bi metodologija bila utemeljena, prethodilo je istraživanje potreba za interkulturalnim učenjem u našoj zemlji. Nalazi i preporuke stručnog saradnika bili su osnov za razvoj programa koji predstavljamo u ovom Priručniku.

Pošto su i interkulturalno učenje i kreativni dramski proces još uvek nedovoljno rasprostranjeni pojmovi kod nas, uvodni tekstovi upoznaju nas s pretpostavkama interkulturalnog učenja u Srbiji i razlozima korišćenja kreativne drame.

Članak pedagoga Aleksandre Joksimović predstavlja projekat **IDEAL** i obrazlaže značaj interaktivnog peda-

goškog pristupa u savremenom obrazovanju. O konceptu interkulturalnog učenja i evropskim iskustvima piše interkulturalni trener Darinka Kovačević. Sledi pregled ključnih pojmova u oblasti interkulturalnog učenja koji zapravo sažima rezultate ogromnog rada kolega iz Srbije i Evrope. Zaključke istraživanja o potrebama za interkulturalnim učenjem u Srbiji i potencijalima kreativnog dramskog pristupa izlaže psiholog Bojana Škorc.

Sledi opis programa čiji autori su Sunčica Milosavljević, Ivana Despotović, Dubravka Subotić i saradnica Dafina Žagar koja je za vežbu *Ana i Filip* obradila književna dela.

Tim trenera koji su značajno doprinieli profilisanju programa čine još Anđelija Jočić, Miloš Dilkić, Mina Sablić koja je pomogla i u opisu vežbi, Nataša Milojević, Zoran Rajšić i Jelena Stojanović kao scenski dizajner. Važan programski deo preneli su evropski partneri Stefan Andre, Theres du Vinage i Celine Muehl.

Razvoj programa u 4 grada podržali su partneri i koordinatori Anđela

Simičić, Andrijana Kocić, Bojana Menković, Bojana Radoičić, Denis Milosavljević, Dragoljub Martić, Smiljana Tucakov, Suzana Ponjavić, Svetlana Rackov Ješić i Vladislav Nešić koji je sve radionice zabeležio foto aparatom. Video zapise beležili su Lazar Jakovljević i Aleksandar Papajić.

Program su proverili i svojim sugestijama obogatili nastavnici i dramski pedagozi u Srbiji koji su aktivno i nadahnuto učestvovali u treninzima. Možemo samo poželeti da nam je obrazovni sistem jednako odgovoran, posvećen, dalekovid i otvoren kao što su nastavnici koji rade u njemu.

Svima se od srca zahvaljujemo. ■

Kao ilustracije korišćeni su plakati studenata Fakulteta primenjenih umetnosti u Beogradu, nastali 2009. godine povodom međunarodnog konkursa na temu tolerancije. Zahvaljujemo se prof. Rastku Ćiriću u prof. Zdravku Mićanoviću što su nam omogućili objavljivanje radova.

Dramska edukacija za interkulturalno učenje - potencijali i perspektive

Aleksandra Joksimović

IDEAL - program obuke za interkulturalno učenje kroz dramu, prilagođen je potrebama srpskog društva i ima za cilj formiranje nacionalne metodologije koja reaguje na socio-ekonomske razlike, etničku različitost, ugroženo rodno i generacijsko razumevanje, kao i ostale društvene izazove u lokalnoj zajednici. Programom je

Dramska edukacija za interkulturalno učenje - potencijali i perspektive

dizajniran za nastavnike, kako bi im pružio praktične instrumente za svakodnevni rad sa mladima. Zasnovan je na tehnikama drame i pozorišta, i pokazuje da je njihov potencijal moguće upotrebiti u vaspitnoobrazovnom procesu. Program je obuhvatio oko 200 nastavnika u Srbiji, koji veštine usvojene kroz program primenjuju u radu sa mladima.

IDEAL može da ima snažan uticaj jer je i u metodološkom smislu dobro osmišljen i vođen. Obavljeno je vrednovanje pre realizacije programa, u kojem su dobijeni podaci na osnovu kojih su oblikovani ciljevi programa i sadržaji i ciljevi edukacije, a koji su skladu sa potrebama učesnika i karakteristikama konteksta u kojem se program odvija.

U procesu realizacije pokazano je da je dramske tehnike moguće adekvatno primeniti u redovnom školovanju u okviru svih nastavnih predmeta i da su efekti edukativnih metoda zasnovanih na drami višestruki.

Pre svega, učešćem u dramskim procesima kod dece se razvija divergentno mišljenje i deca se podstiču da daju raznovrsne odgovore i rešenja. Drama, poput ostalih umetnosti, probija i ruši „crno-belo” ili „tačno-pogrešno” odgovore, i pruža deci priliku da rezonuju na način koji je mnogo zastupljeniji u svakodnevnom životu nego onaj kojem nas inače uči

tradicionalna škola. Za ostvarivanje potencijala i rad u savremenom svetu neophodne su obe vrste rezonovanja, a ne samo standardizovani odgovori. Kada uključimo učenike u kreativno rešavanje problema, pozivamo ih da kao partneri učestvuju u obrazovnom procesu. Umesto da im kažemo šta da razmišljaju, bavljenjem umetnošću kod dece će se razviti autentična reakcija koja će se artikulirati kroz određeni medijum. Oni tada uče iznutra ka spolja, odnosno razvija im se ili podržava unutrašnja motivacija. Ovakvo rešavanje zadataka zahteva i kritičko mišljenje, analizu i prosuđivanje. Sposobnost da se samostalno i nezavisno razmišlja jeste osnova kreativnosti. To je ujedno način učenja u kojem je dete potpuno uključeno. Umetnost stoga poziva decu da budu aktivni učesnici u svetu koji ih okružuje, a ne samo posmatrači. Pošto je drama interaktivna, ona čini učenje svrsishodnim i povezanim sa životom.

IDEAL upućuje na to da je drama pogodna za građenje interkulturalnih veština. Deca tako imaju u vidu različite tačke gledišta i postižu dublje razumevanje ljudskog ponašanja, motiva, različitosti, kulture i istorije, i podstiču se da uče o tome kako utiču na druge i kako da se stave u poziciju drugih.

Pored toga, drama je efikasan metod podučavanja jer angažuje mnogo ra-

zličitih stilova učenja. Nastavne metode koje se baziraju na verbalnim predavanjima i testovima, prvenstveno se oslanjaju i neguju verbalnu i logičko-matematičku inteligenciju. Upravo su umetnosti, a među njima svakako drama, polja u kojima mogu da dođu do izražaja ona deca kod koje su izraženije druge vrste inteligencije, kao što su vizuelna/prostorna, telesnokinesetička, muzička, intrapersonalna ili interpersonalna.

Drama u ovom trenutku nije deo školskog kurikulumu, nije zastupljena ni kao metod u nastavnim predmetima, niti kao poseban obavezni ili izborni predmet u školi. Postoji samo kao vannastavna ili vanškolska aktivnost u okviru dramskih sekcija u pojedinim školama ili kao ponuda u okviru vanškolskih institucija ili organizacija civilnog sektora.

Formalno obrazovanih dramskih pedagoga u Srbiji nema, ne postoji predmet, katedra ili odsek za dramsku pedagogiju ni na jednoj visokoškolskoj ustanovi u Srbiji, bilo umetničkoj bilo onoj koja obrazuje ili učestvuje u obrazovanju budućih vaspitača ili profesora razredne i predmetne nastave. Inicijalno školovanje budućih nastavnika, vaspitača i dramskih umetnika odvija se bez mogućnosti da se edukuju u oblasti dramske pedagogije.

IDEAL je stvorio edukovan kadar za uvođenje dramskog interkulturalnog

učenja u redovnu nastavu kojom je obuhvaćena gotovo čitava populacija dece i mladih u Srbiji. Osmišljeni su i realizovani načini na koje se potencijali umetnosti mogu upotrebiti da bi se podržao interkulturalni i društveno odgovorni obrazovni koncept. Pokazano je da se dramski pristup može koristiti u radu sa decom na svim obrazovnim i vaspitnim sadržajima u redovnoj nastavi. Ostvarena su ključna strateška partnerstva, što će doprineti podršci, umrežavaju i jačanju kapaciteta dramskih pedagoga, nastavnika i ostalih zainteresovanih za dalji rad na promociji i edukaciji u oblasti dramskih kreativnih procesa.

Stvoren je brojan i snažan blok stručnjaka spremnih da učestvuju u kreiranju i realizaciji nastavnih programa zasnovanih na drami, kao i u formiranju predmeta ili odseka za dramsku pedagogiju na visokoškolskim ustanovama. Ovakvi stručnjaci morali bi da budu aktivno uključeni u institucionalno uvođenje drame i dramske pedagogije u školski sistem u Srbiji, što je Nacionalnom strategijom obrazovanja predviđeno.

Realizacijom programa **IDEAL** stvoreni su uslovi da se kroz dramske procese utiče na senzibilizaciju javnosti za pitanja interkulturalnosti, smanjenja nasilja među mladima i uvede kultura dijaloga i tolerancija. Direktno osnaživanje toleran-

cije među pedagogima koji rade sa mladima prvi je korak ka promociji tolerancije među mladima; upravo radom sa pedagogima na tom planu dobijen je jedan od ključnih efekata ovog programa. ■

Impresum

Izdavač

BAZAART

Krunska 33, Beograd

www.bazaart.org.rs

Finansijska podrška

Evropska unija Asocijacija

Nezavisna kulturna scena Srbije i

Fond za otvoreno društvo

Glavna i odgovorna urednica izdanja

Sunčica Milosavljević

Urednica izdanja

Marina Milivojević-Madžarev

Dizajner i ilustrator

Igor Sandić,

igor.sandic@issstudiodesign.com

Tehnička obrada

ISS Studio Design

Štampa

Marado, Beograd

Tiraž

600 primeraka

Beograd 2012.

CIP - Каталогизacija u
publikaciji Narodna
biblioteka Srbije, Beograd

37.014.53:316.722(497.11)(035)
37.035:316.647.5(035)
371.383:792.091(035)

PRIRUČNIK za interkulturalno učenje kroz
dramu / autori Anđelija Jočić ... [et al.]. -
Beograd : Bazaart, 2012 (Beograd : Marado). -
98 str. : ilustr. ; 24 cm

"Priručnik za interkulturalno učenje kroz
dramu" rezultat je projekta IDEAL - Dramska
edukacija za interkulturalno učenje /
Intercultural Drama Education And Learning,
sprovedenog tokom 2011. i 2012. godine u 4
grada u Srbiji - Beogradu i Novom Beogradu,
Nišu, Smederevu i Zrenjaninu." --> Uvod. -
Tiraž 600. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-89125-02-3

a) Образовање - Интердисциплинарни
приступ
- Приручници b) Мултикултурално
васпитање
- Приручници c) Интеркултуралност -
Приручници d) Толеранција - Едукативне
радионице - Приручници

COBISS.SR-ID 194401036

5A3Art²

Тврђава
театар

ЕКОМОН

ОПШ. Д.
ЧАКВИ
ТЕМАРИ
ЧЕКАСА

“ВЛАДНИ НАЈ-РЕУКВАРИ”
ЕКОНОМНА ЗАКЛАДА

РЕПУБЛИКА ИСТОЧНОСРБИЈСКА
ОПШТИНА

FOUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA

асоциjациjа NKS

Пројекат „Водич кроз креативни драмски процес”,
спроводи Базаарт,
Финансира Министарство оmlадине и спорта,
Република Србија

